

PREMIJERE

Mira Muhoberac

Predstava o boli, tuzi i nadanju

Hotel Zagorje, autorski projekt Anice Tomić i Jelene Kovačić, nastao prema motivima kulturnog istoimenog romana Ivane Bodrožić (dramatizacija romana: Jelena Kovačić i Anica Tomić), finaliziran je premijerom u Gradskom dramskom kazalištu Gavella u Zagrebu 4. veljače 2020. U pirandellovskom izlazu iz zadanosti, teatralističkome kodu uklanjanja četvrtoga zida izravnim obraćanjem publici, kao i isprepletanjem vremenskih, prostornih i identitetskih silnica redateljica Anica Tomić (Nagrada hrvatskog glumišta 2020. za najbolje redateljsko ostvarenje) i dramaturginja Jelena Kovačić generiraju snažnu predstavu jakoga intenziteta i burnih emocija (Nagrada hrvatskog glumišta 2020. za najbolju predstavu u cjelini) baziranu na izvrsnoj prozi.

Naslov romana *Hotel Zagorje*, nastao prema nazivu za kompleks bivše Političke škole u Kumrovcu u koji su devedesetih bili smješteni prognanici iz Vukovara, jednako je realističan i nadrealističan koliko i alegorijski i satiričan....

„Dvije rečenice koje žive negdje na nebu“

U veljači 2010. godine, kad je s izdavačkim potpisom *Profil multimedija* i žanrovskim određenjem „poluautobiografski roman“, sa siluetom djevojčice koja se drži za (očevu?) ruku i s plavom pozadinom s naznakama vukovarske stvarnosti, objavljen roman *Hotel Zagorje* danas istaknute hrvatske književnice Ivane Bodrožić, autorica je imala dvadeset i sedam godina i sedam mjeseci (rođena je u Vukovaru 5. srpnja 1982.) i bila apsolvantica filozofije i kroatistike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Roman *Hotel Zagorje*, objavljen pet godina nakon autoričine knjige poezije indikativna naziva *Prvi korak u tamu*, izazvao je golemu pozornost javnosti, i čitateljske i uglavnom nečitateljske, političke, a možda najviše studentske populacije, što svjedočim iz vlastita iskustva: moji studenti četvrti i pete godine kroatistike zaljubili su se u roman, u njegovu pripovjednu strukturu i u pripovjedačicu, ujedno glavnu junakinju, neki prvi put otkrivajući intimnu stranu Domovinskoga rata, a neki i prvi put do-

Hotel Zagorje

- > **Autorski projekt**
Anice Tomić i Jelene Kovačić prema motivima romana Ivane Bodrožić
- > **Redateljica:**
Anica Tomić
- > **Dramatizacija romana:**
Jelena Kovačić i Anica Tomić
- > **Dramsko kazalište**
Gavella
- > **Premijera:** 14. veljače 2020.

< Dijana Vidušin
foto: Jasenko Rasol

▲
Dijana Vidušin, Bojana Gregorić Vejzović, Ksenija Pajić, Perica Martinović, Ivana Bolanča
foto: Jasenko Rasol

znajući neke činjenice koje im prije nitko nije prenio iznutra, insajderski, ali i prvi se put susreću s mladom hrvatskom prozom. Mnogi od njih nisu ni mogli naslućivati da je u studentskim klupama s njima bila ili ispite skupa pisala upravo autorica toga romana koja je iste te godine za svoj roman prvijenac dobila prestižnu Nagradu *Kiklop* za najbolje prozno djelo u 2010. godini.

Iznimno je potresno prikazan dolazak mlade Vukovarke u Zagreb u elitnu zagrebačku gimnaziju i u ženski đački dom, suočavanje s predrasudama prema Vukovarcima nekih gimnazijskih profesora i mladih Zagrepčana, šminkera i šminkerica koji se svi zovu „Borne i Lane“, igraju tenis, jašu na hipodromu i pjevaju u *Zvezdicama*

Deset godina poslije, u veljači 2020., nakladnička kuća Sandorf iz Zagreba objavila je novo izdanje *Hotela Zagorje* u kojemu plavu naslovnicu sa siluetama dječje i odrasle figure zamjenjuje žuta naslovnica sa zelenim elementima biljaka (aluzija na majčin ručni rad u romanu), a prozno tkanje obaseže gusto tiskanih 145 stranica.

Prije toga *Hotel Zagorje* objavljen je u prijevodu ili na hrvatskom izvorniku u Ljubljani 2011., u Beogradu iste te godine, u Zagrebu (Profil proza / *Večernji list*, profil knjiga), u Arlesu, u Beču, u Skopju i u Pragu, sve godine 2012., da bi se 2015. pojavio i u Istanbulu i u Kopenhagenu, a u Budimpešti 2019., ali i u Velikoj Britaniji i Americi, noseći trag njemačkoga prijevoda u uglednoj izdavačkoj kući Hanser i francuskoga u Acte Sud.

Za vrijeme pripreme za pisanje ovoga osvrta pročitala sam i najnoviji, egzistencijalno težak, izniman autoričin roman *Sinovi, kćeri* (Biblioteka Hermes, Corto Literary, Zagreb, 2020.), ispričovijedan iz perspektive nekoliko pripovjedača, o prihvaćanju bolesti i različitosti, čemu je prethodilo čitanje autoričinih proza koje zacrtavaju sve izgrađeniju narativnu strategiju i strukturaciju pripovjedne stvarnosti, objavljenih u Zagrebu u različitim izdavača te zasad jedne slikovnice (*Klara Čudastvara*, 2019.), uz niz nagrada, između drugih i one Nagrade *Ranko Marinković* (drugo mjesto) *Večernjega lista* za najbolju kratku priču u 2011. godini.

▲
Dijana Vidušin
foto: Jasenko Rasol

Naslov romana *Hotel Zagorje*, nastao prema nazivu za kompleks bivše Političke škole u Kumrovcu u koji su devedesetih bili smješteni prognanici iz Vukovara, jednako je realističan i nadrealističan koliko i alegorijski i satiričan, a za nas koji nikad u životu ni prije ni poslije za Hrvatsku prvo tragičnih, ratnih pa samostalnih devedesetih nismo bili u Kumrovcu, kulturnom mjestu Titovih ideologija, drukčije slojevit i gotovo filmski imaginaran. Roman *Hotel Zagorje* između prvih rečenica (sve citate navodim prema izdanju: Sandorf, Zagreb, 2020.) „Ne sjećam se ničega, kako je počelo. Samo neki bljeskovi. Otvoreni prozori u stanu, gusto ljetno poslijepodne, pomahnitale žabe s Vuke“ i završnih „Prestani, prestani smjesta! To su samo misli, misli ti ne mogu ništa. Diši, diši, unutra van. Vidiš kako je lako.“ pokazuje priču samopripovjedačice i protagonistice, u rasponu od devetogodišnje djevojčice do devetnaestogodišnje djevojke, prognanice iz Vukovara koja se sa svojim sedam godina starijim bratom i mamom, uz stalne misli, emocije i život bez tate hrvatskoga branitelja nestaloga u Vukovaru, na Ovčari 1991. i dosad nepronađenoga bori za ostvarenje dviju rečenica: „Tata je živ“ i „Dobili smo stan“, za te dvije rečenice „koje žive negdje na nebu“ i koje su joj vodič jednako u odrastanju bez dragoga oca i Vukovara koliko u pripovijedanju ove potresne, tužne i gorke priče napisane bez poglavlja i numeracija ulomaka, u jednom dahu, kao asocijativni niz krhotina sjećanja i sudbine.

U ljeto 1991., kad se sve snažnije osjeća ratna opasnost i srbočetnički pohod na Hrvatsku, devetogodišnjakinja i šesnaestogodišnjak, djeca iz jedne hrvatske vukovarske obitelji, brat i sestra, pripovjedačica, putuju na more sami, bez roditelja, s od brata godinu dana mlađom a od sestre šest godina starijom prijateljicom Željkom i u rodni se Vukovar nikad ne vraćaju. U sljedeći smještaj, u rodbine, u napušteni stan u Novom Zagrebu, dolazi i njihova mlada majka, cijelo vrijeme pokušavajući doznati sudbinu njihova nestala oca, svoga voljenoga muža. Ubrzo se sele u sobu 325, u zgradu Političke škole, koja im postaje minijaturni dom, koji moraju prihvatiti i djed i baka. Protagonistica romana s golemim

darom zapažanja, a pripovjedačica s velikim talentom bilježi zapažanja koja se pretvaraju u roman o vlastitu i bratovu odrastanju, o majčinu zaleđenju čekanju vijesti o mužu i nadanju povratka u Vukovar, o školovanju i prijateljima, o Zagorcima i njihovim običajima, o namještanjima i namještaljkama u odborima za dodjelu stanova, o pismima neimenovanu predsjedniku i dužnosnicima, o usporredbi baroknoga Vukovara i zagorskih sela, o suprotstavljanju vukovarske gradske kavane i rodnooga grada hrvatskoga nobelovca zagorskoj slastičarnici „kod Sulje“ i uzgoju životinja, o prvim podvalama, prijevarama i zaljublivanjima.

Iznimno je potresno prikazan dolazak mlade Vukovarke u Zagreb u elitnu zagrebačku gimnaziju i u ženski đaćki dom, suočavanje s predrasudama prema Vukovarcima nekih gimnazijskih profesora i mladih Zagrepčana, šminkera i šminkera koji se svi zovu „Borne i Lane“, igraju tenis, jašu na hipodromu i pjevaju u *Zvezdicama*.

Protagonistica i kao djevojčica odlikašica i kao tinejdžerica koja želi imati traperice *bordo boje* posvećena prijateljici Željki i prvoj ljubavi najbolje piše i za svoje sastave („Odlično sam vladala finom patetikom i višesložnim riječima, a i dobro sam znala što se od mene očekuje. Optimističan pogled u budućnost bez prokazivanja izravnog krivca u mojoj jednoj prošlosti“) dobiva nagrade, čak i ironično i stvarno drugo mjesto na državnom natjecanju Europskog doma u Zagrebu, ali i svaki put rasplače mamu, koja se svaki dan sastaje sa Željkinom mamom. Odnos

senzibilne, pametne i lijepo odgojene kćeri, sa smislom i za humor i duhovitost unatoč trpnji, koja pati za svojim nestalim tatom, pripovjedačice i uporne, tužne i hrabre majke prikazan je toplo, emotivno, potresno i prijateljski i jedan je od ključnih elemenata romana, kao i veliko prijateljstvo s bratom.

Linearno pripovijedanje koje obuhvaća vremenski okvir od 1991. do 1999. sa samo završnom stranicom deset godina poslije 1991., dakle 2001. („Možda je tata još živ. Prošlo je već deset godina otkad ga nema. Ima takvih slučajeva. Jednu ženu iz Vukovara kćer je našla u Beogradu u nekoj ludnici. Više nije znala tko je.“ – 145. str.) razbija pri kraju romana briljantno napisana snohvatica, fantazmagorija, od dječjega fotografiranja s tatom do zamišljanja kako su ga ubili četnici .

Roman je izrazio introspektivan i emotivan, s bolnim otkrivanjima egzistencijalnih i društvenih nepravdi, angažiran i dubok isključivo unutra i iznutra, prije svega dječji, tinejdžerski roman, roman o odrastanju, *Bildungsroman*, (anti) ratni roman, roman o Domovinskom ratu, roman o Vukovaru, roman o boli, tuzi i nadanju jedne djevojčice ispričan stalno iz prvoosobne perspektive, samozatajno, toplo i većinom tiho, iznutra impulzivno i mekano, kao titraj, nada i odblijesak sjećanja i traženja.

Fotografije stvarnih života

Gavellina predstava, međutim, znatno je različita od proze, poput izvrnuta kaputa, u kojemu djevojčica postaje performerica koja svoj stav o svemu i kriku zbog nepravde želi izreći naglas svima, cijeloj publici, umnožavajući se u glasove žena različitih naraštaja i razmišljanja, postajući na kraju, kao i roman, ipak

posveta Tati, Ocu, atraktivnome „šefu sale i hrvatskom branitelju“ Anti – kojega u Gavelli zovu Vlado.

Kreatorice predstave *Hotel Zagorje*, redateljica Anica Tomić i dramaturginja Jelena Kovačić poigravaju se različitim dramaturškim i performativnim žanrovima kreirajući predstavu kontrolirane improvizacije koja glumice, sa samo jednim glumcem, dovodi u različite pozicije odnosa prema publikama, tekstu i dramskim osobama koje rekreiraju. Gotovo fotografski realitet predstave, s doslovno prezentiranim fotografijama stvarnih života, s provodnom niti koja se stalno ponavlja „Ne sjećam se“, omogućava glumicama svojevrsan dokumentarizam i „uvjerljivost“ kazivanja, kao i poigravanje gledateljskom percepcijom motrenja faksije – koja je također upitna i djelomice nepouzdana: o svojem i životu svojih najbližih progovara odrasla žena koja se prustovski, iako znatno manje dekadentno i estetski cizelirano, vraća u svoju devetu godinu života kad je, progonjena ratom, otišla prvo na more, a onda u Kumrovec, u Hotel Zagorje, s malim vremenskim odmacima u još dalju dječju prošlost, kao i vrijeme bliže sadašnjosti. Skokovita dramaturgija, mozaikalno složena sadašnja i prošla vremena pojačavaju dojmivost predstave jer svaki novi povratak u djetinjstvo pojačava upečatljivost fragmentarnih događanja i ranjivost vukovarske djevojčice.

Autori se predstave odlučuju za scenografski redukcionizam (scenograf i autor videoprojeksijski: Igor Vasiljev; asistentica scenografa: Paola Lugačić); glumice su zapravo sukreatorice scenske iluzije i dokumentarizma jer pomiču sjedalice po sceni, postavljaju ih lijevo i desno od središta pozornice, u nizove i redove, s ponekad jednom stolicom praznom, oblikujući različite unutarnje prostore, formirajući s malo pokreta gotovo plesna koreografska rješenja individua, parova, skupina, prikazujući tako figure monoglumca, duoglumca, skupnih varijacija (koreografkinja: Lada Petrovski Ternovšek).

Predstava počinje „pod svjetlom“ u gledalištu (oblikovatelj svjetla: Zdravko Stolnik), obraćanjem gledateljima kojima je prethodno ponuđeno piće, i predstavljajući glumice Dijane Vidušin kao Ivane koja će ispričati *svoj* priču. Slijede konvencionalna, ali ne i uobičajena glumačka pitanja o mobitelima i ugodi sjedanja u gledalištu. Nakon toga predstavlja sve druge dramske osobe, tj. glumice koje kao u televizijskom *showu* dolaze najavljene na podij dok gledatelji plješču prema navici ili potaknuti idejom kako je svatko bitan i važan, čak i u kazališnome činu: mamu, baku, tetu, svoje prijateljice. Mama je Ksenija Pajić, Baka Perica Martinović, Teta Slavica Bojana Gregorić Vejzović, a prijateljice: Zorica Ivana Roščić / Lana Meniga (gledali smo izvedbu s tom studenticom glume), Marina Antonija Stanišić Šperanda, Jelena Ivana Bolanča, Nataša Tena Nemet Brankov.

Iz osobne perspektive izmjenjivih novih naratorica doznajemo što su radile, jer samo su žene i djevojčice u predstavi koja ima i gestualnost feminističke impostacije i što im se događalo, njima i obiteljima. U okviru koji obrubljuje *storytelling* publika doznaje da Mama Ana tad ima 37 godina, ima i sina, nekad je u tvornici lijepila potplate na cipele. Kad je počeo rat, muž, „šef sale“ u vukovarskome hotelu, ostao je u gradu, kupio pušku, javio se kad je grad pao, telefonski rekao da je živ i zdrav da se uskoro vide. Nikad ga nisu vidjeli. Naoko jednostavnom neposrednom pričom o svakodnevicu u koju se gotovo nepri-

Predstava, spoj verbalnoga i neverbalnoga kazališnog izraza, narativnoga i plesnoga koda, hrvatske i diskoglasbe, popularnih i hit-pjesama, ponekad furioznoga tempa a katkad etnoritma, završava konstatacijom: „Sve kasni, pa i ljudskost.“

premljeno upleću tragijski elementi publika postaje sve tiša i predstava se usmjerava gotovo antičkim žrtvama za grad i domovinu.

Tako gledatelji doznaju i priču o baki i djedu iz prvoosobne perspektive: također su bili u Hotelu Zagorje, a četnici su im pripisali kuću i napustili Vukovar; dok glumice silaze u publiku i gledateljima dijele domaću šljivovicu. Pokazuje se, u svojevrsnoj *blow-up* (usp. istoimeni Antonionijev film) dramaturgiji i režiji, i fotografija, druga slika šanka, djedova omiljenoga mjesta. Baba priča o *dedi* koji je puno pio, pokušao se ubiti strujom jer je bio električar, na kraju ga je ubio alkohol i rat, kredom je na kamenu nacrtao križ, umro 1995. u Hotelu Zagorje i zakopan je na lokalnom groblju. Drugoga su djeda četnici zaklali. Doznajemo i priču Tete Slavice koja je tad imala 36 godina, kojoj je muž poginuo i koja je poslije bila smještena u Zagreb, šetala lijepim gradom i išla u Caritas, dok su vi danas, *kao i vi danas*, išli u kino i kazalište.

Danas, međutim, kad su Zagreb, Petrinja, Glina, Sisak i niz gradova i mjesta zahvaćeni posljedicama velikih tréšnja, a cijela Hrvatska i svijet pandemijama i izolacijama, čežnja vukovarske djevojčice koja ulazi u pubertet i svijet odraslih da što prije vidi nestaloga tatu, a izvrsno uči, piše, voli mamu i brata, želi se igrati s prijateljicama, ići u disko i plesati do besvijesti postaje žudnja mnogih mladih i zrelih stanovnika Hrvatske i svijeta

se predstavljaju, sad Jelene koja se ničega ne sjeća, ima starijega brata koji je „malo lud“, šećernu bolest, ubili su joj roditelje, s bakom je izišla iz Vukovara i stalno potiskuje sjećanja. Nataša ima 11 godina, puno nadimaka, mršava je, neki misle da je glupa, mnogo govori. Konstatiraju da su oni *prognanici* i znaju distinkciju u odnosu na *izbjeglice* koji su iz Bosne.

Ta gotovo brehtijanska situacija očuđenja bez iluzionizma potencira današnje motrenje dramskih i proznih tekstova, kao i kazališta u društvu u kojemu više nema empatije pa tako ni katarzičnosti. Što je danas tragedija i mogu li gledatelji percipirati tragijski diskurs ili je sve *samo zabava*? Na sceni se nižu sjedalice za naratorice, redukcionistički se sugerira promjena prostora, nalik Brechtovu epskome kazalištu koje sprječava poistovjećivanje publika s predstavom, ali i glumaca s ulogom. Gledalište postaje sudište koje prati dokumentirane iskaze na sceni, uz sugestiju glavne glumice, autorice ishodišnoga romana, nadredateljice svih osobnih događanja gledateljima da zamišljaju prostore o kojima govori; na početku je to prostor sjećanja na Hotel Zagorje u Kumrovcu, prostor nekadašnje partijske škole u koji su se, paradoksalno, smjestili ili bili smješteni Vukovarci, njih 500, uglavnom djece, žena i starijih ljudi, dok muškaraca u muževnoj dobi nije bilo, ili su na bojištu, logoru ili su ubijeni; a Ivana je, doznaju gledatelji, sa svojom obitelji bila smještena u sobu 325.

Glumice ulaze u dječju perspektivu tadašnjih osnovnoškolki koje su išle u isti razred u Kumrovcu, a poslije u srednju školu, uglavnom u Zagrebu. Njihove su priče manje povezane, infantilizacijom obojene i daju dječji pogled na ratna zbivanja i dječju perspektivu i razumijevanje *razglavljenoga svijeta*. Šteta je što je gimnazijski dio protagonistice u predstavi stavljen gotovo u drugi plan i odmaknut od fokusa kolokvijalnom rečenicom nesjećanja. Zorica ima brata blizanca, 10 godina, Zagorce zove, kao i druge djevojčice, *pajceki*, oni njih *uljezi*. Marina ima 10 godina, najbolja je Ivanina prijateljica, od nje doznajemo kako u Hotelu Zagorje nema muškaraca, tata joj je u logoru i čekaju ga, a objašnjava, semantički i upućivački, da je logor „jedno daleko mjesto u kojemu svašta rade ljudima“. U stilu iskrivljenoga *showa* nastavlja

►
Dijana Vidušin
foto: Jasenko Rasol

◀
Ivana Bolanča, Antonija Stanišić Šperanda, Dijana Vidušin, Tena Nemet Brankov, Ivana Roščić
foto: Jasenko Rasol

◀
Antonija Stanišić Šperanda, Dijana Vidušin, Ivana Bolanča, Tena Nemet Brankov
foto: Jasenko Rasol

Nekoliko godina poslije, tijekom predstave, svjedočimo i slikama danas devastiranih prostora Hotela Zagorje, uz dnevno-političke dosjetke, primjerice, o Titu i Tuđmanu, kao i o Kineskinji Yu koja je htjela kupiti zgradu, ali je odustala, a htjela je zapravo sagraditi novi kineski zid za milijun eura. Postupno početna ideja izmiče i glumci ulaženjem u uloge i promjenama uloga, gotovo studijskim vježbama identiteta postaju sve sličniji zadanim prototipovima uz minimalan pomoćni rekvizitarij; nema maskiranja, presvlačenja, svi su u kostimima toplih boja koji sugeriraju odjeću devedesetih godina prošloga, ratnoga stoljeća (kostimografkinja: Marita Čopo).

Gledateljima se također *preko rampe* sugerira zamišljanje vremena: „Rana je jesen 1992.“, uz upadicu: „Gdje ste bili '91.? Ima li među vama branitelja? Jesu li stvarni ili nedavno stečeni?“ Glavna glumica konstatira da ima devet godina, u Vukovaru je i ide na ljetovanje s kojega se u Vukovar kao dijete više nije vratila. Za vrijeme cijele predstave publika je djelomice uključena u predstavu doživljajno-spoznajno, jer je sveprisutna ideja aktualizacije priče i pozicija žrtve koja je razdijeljena na nekoliko segmenata, s fokusom na Ivaninu ocu koji se nikad nije vratio „iz logora“ i još pripada nestalima, uz poigravanja medijima, radioemisijom, televizijskim emisijama, filmom. U jednom trenutku čak pjevaju *Pjevat ću ti pjesmu* koja je bila često producirana neposredno nakon velikoga potresa 29. prosinca 2020. u Petrinji, Glini i Sisku, kao i cijelome području Banovine: Doris Dragović, *Dajem ti srce* (Zrinko Tutić – Zlatan Stipišić – Nikša Bratoš), 1992., Croatia Records. U predstavi se koriste dijelovi skladbe Adama Đigunovića – *O, divni Vukovaru moj* (Tradicional - arr. Damir Mihovec), 1993., Croatia Records.

Problematiziranje prostora na koje je podijeljen Hotel Zagorje donosi također niz zanimljivih slika i prisjećanja: prostor za misu s bijelom plahtom i slikama o Partiji okolo, sobama, hodnikom, recepcijom, sobom sedam za tulume, kioskom. Problematiziraju se i vrlo kritički odnosi drugih stanovnika Hrvatske prema Vukovarcima, stereotipne floskule: „Sve imate i ne hodate u dronjcima, ništa vam ne fali“ i sl.

Tematizira se i problem smještaja, aktualan i danas u vremenu tréšnja, pisma tadašnjem predsjedniku, potreba za poslom, školovanjem, normalnim životom kroz prizmu zanimljivo postavljene kazališne igre preuzimanja identiteta, kao i nelagode u vožnjama tramvajem, stigmatizirani žuti izbjeglički dokumenti, prijezirni pogledi i dobacivanja. Isto je tako potenciran i problem jezika, odnosno nemogućnosti razumijevanja na leksičkoj razini distinkcije između *farmerica* i *traperica*.

Dobro je postavljena i epizoda snimanja filma *Vukovar se vraća kući*, koji neki od njih i nisu gledali, *sa zgodnim Goranom Navojcem* i za koji su se tražili statisti. Faktografski i otuđeno filmska je ekipa napravila audiciju za vrijeme koje su „automatizirano“ traženi podatci i sugerirana akcija: *ime, prezime, dob, strah, bomba, skači, bravo*. U nastalom kaosu skakanja i govora, uz projekciju filma i pjesmu, dolazi do plakanja, kričanja, uz prigrušeno svjetlo i konstataciju kako nitko od djece iz Hotela Zagorje nije dobio ulogu nego sin vukovarskog zubara i realitet – stvarnost kako ništa nije isto kao prije.

Sinusoidalno nakon kaosa slijedi mirniji segment predstave, iznimno poetičan, tj. poetski napravljen, o razmjeni, nalik igri prisjećanja, iako se ne zna je li bila zadnja razmjena, kad Marina govori o svome tati koji se vratio, tuširao se satima, skidao dugo barem prvi sloj prljavštine: nakon toga govori o simulaciji normalnosti, odlasku s tatom na balet u gradsko kazalište, apa-

ratima za igranje, bilijaru, zadnjem tjednu nastave, i odlasku na sladoled ako dobije pohvalnicu. Govori i o vremenu prijeratnome: tata je vodi k zubaru, ne čekaju na red; prisjećanje na svakodnevicu, mama i tata plešu, intimni trenutci, nedjeljom je tata na „prozivkama“, priča viceve, kao kontrapunkt očaju rata: „Što ima 1000 jaja i dva zuba? Obrana MZ Vukovara.“

Redateljski je dobro osmišljena dječja perspektiva kad jedu bombone, objašnjavaju međusobno razmjenu, izraz *bre*, dovođenje glumaca i pjevača koji podiže moral i konstatacija da su i one moralne jer vole domovinu, osim jednoga glasa koji govori da ne voli domovinu i da će je voljeti kad joj se tata vrati.

Slijedi različit kod predstave, s medijskim najavama: *Dobra večer, domovino, dobra večer, Hrvatska*, iz emisije, kao što je Oliver Mlakar najavljivao u emisiji *Dobra večer, domovino*. Pokazuje se ratoborna koreografija s dimom na pjesmu: *Grobovi im nikad zaboravit neće*, nalik Feničankama/*Feničankama*, ali i spotovima, ironično i mračno, s prijelazima prema sadašnjosti.

U ovoj predstavi u predstavi pozicionirana su barem tri vremena, ono sadašnje, vukovarsko i zagorsko, s raznim odmacima, primjerice, u 1997. dokad su ostali svi u Hotelu Zagorje. Glumice nam nude i dolazak na novu izvedbu koja će biti potpuno drukčija, relativizirajući time i konzistentnost kazališne predstave.

S 14 godina djevojke, uvišestručena protagonistica, odlaze u srednju školu u Zagreb, dolaze vikendom u Hotel Zagorje, rekonstruira se odlazak na tulum u dvoranu sedam u koju mogu samo odrasli, odrastanje šminkanjem crvenom bojom, alkoholom, jednim Damirom koji je slomio srce Ivani jer je došao na tulum s drugom, a one su ukrade oružje da se prepadne; ponovno nastaje kaos, trči se, pojačani su zvukovi rekonstrukcije, snažni zvuci, krikovi, pucanje, mrak kao u filmu, bljeskovi, prijeteća glazba, nadrealističke slike; prostori se mijenjaju, Ivana mnogo pije, ne može se probuditi, majka je tješi, skupa puše u intimnome prostoru, događa se inicijacija u svijet odraslih, želja gimnazije u Zagrebu da je zbog ocjena prebace u drugu školu jer im kvari ugled. A majka joj vrlo jasno sugerira da se mora boriti, a ne bježati, govori o obećanju da će dobiti stan, u gotovo intimističkome filmskome kadru; slijedi kontrapunkt s glazbom i udaraljka.

Nova je scena fingiranje razgovora Ivane s novinarom (Voditelj: Đorđe Kukuljica) o predstavi, publici, koliko često ide u Vukovar, o tome da je jučer išla u Vukovar i sišla do Dunava na kavu, išla u Hotel Dunav gdje joj je otac bio „šef sale“. Konstatira da u Vukovaru ne bi mogla živjeti jer to nije isti grad, jer ga komparira s djetinjim sjećanjima: odlazaka k prijateljima, igara vani, baka, kruha i masti. (U predstavi se, kako i piše na Gavellinim stranicama, upotrebljuju dijelovi intervjua Ivane Bodrožić u emisiji *Nedjeljom u dva*, urednika i voditelja Aleksandra Stankovića. Mislim da ta scena nije potrebna i da se čini kao nepotrebno nadograđena.) Govori o svojem tati koji je bio „zafkant, najbolji tata“, malo ga je optuživala što je ostao, ali „da su svi otišli, što bi bilo“. Tata je nestao, ne zna kad je prestala čekati i je li prestala. Doznajemo iz prvoosobne perspektive da je imao prijatelje Srbe i Hrvate, misli, naglašava se u predstavi, da je bilo mnogo zamjeranja iz prošlosti koja su rezultirala takvim ishodom. Teško je živjeti s tim da se može dogoditi nešto strašno, ali mora, kao mama, naći pravu mjeru, zaključuje.

Predstava koja traje oko sat i 40 minuta, a danas se, nažalost, rijetko izvodi zbog nemogućnosti funkcioniranja Dramskog kazališta Gavella nakon

velikoga potresa u Zagrebu 22. ožujka 2020., sublimira cijeli jedan život, krize, stradanja, dječju perspektivu, umiranja, a završava Ivaninim monologom u iznimnoj interpretaciji Dijane Vidušin o pokušaju rekonstrukcije očeve smrti, koju zapravo ne može zamisliti, vrlo snažno i potresno.

Stojeći na rubu provalije, na prosceniju, govori kako je skinuo uniformu, obukao „bijeli mantel“, kako se jedan poznanik čiju je ženu vodio u bolnicu pravi da ga ne pozna, uz atonalnu glazbu, o koridoru ulaska u autobus, a tu je i gradonačelnik, pet je autobusa, idu u/na Ovčaru, radnu jedinicu Vupika, raspoređuju ih u hangare, strah, kamere, samo neka bude brzo, misli na njih, kolju, a obitelj u Zagrebu. Nada se da je bio među prvima, glazba i mrak, iritantni zvukovi. Na kraju hereditarno i vrlo prisno govori o svojim mršavim rukama kao očevim, o tome kako se voli ponekad napiti kao kći „šefa sale“, kojega je kao mala djevojčica znala motriti dobro skrivena.

„Sve kasni, pa i ljudskost“

Predstava, spoj verbalnoga i neverbalnoga kazališnoga izraza, narativnoga i plesnoga koda, hrvatske i diskoglazbe, popularnih i hit-pjesama, ponekad furioznoga tempa a katkad etnoritma, završava konstatacijom: „Sve kasni, pa i ljudskost.“ Nagao prekid, zahvala i posljednje fotografije.

Vrijeme nastanka predstave *Hotel Zagorje*, od prve probe 9. prosinca 2019. do premijere 14. veljače 2020. (točno godinu prije nastanka ovoga eseja i osvrta), a i nekoliko mjeseci prije, za vrijeme dramaturških i redateljskih priprema, „autorskoga projekta Anice Tomić i Jelene Kovačić prema motivima romana Ivane Bodrožić“ događalo se u trenutku kad se nerijetko o Hrvatskoj u Hrvatskoj govorilo kao o zemlji iz koje izlaze mladi u potrazi za poslom u inozemstvu, kao o zemlji koja treba riješiti problem nezaposlenih, prognanika i izbjeglica, emigranata i azilanata. Zato je ulomak iz romana Ivane Bodrožić „Jednom smo u Caritasu dobili punu torbu slatkiša i teglili je prema Čnomercu u tramvaju prepunom ljudi. Dotjerana gospođa u našim kolima rekla je kolegici da to izbjeglice rade gužvu jer se po cele dane vozaju sim tam. Pogledala sam je i nasmiješila se jer sam znala da smo mi prognanici, a da su izbjeglice iz Bosne“ tad odjekivao snažno i aktualno, a cijela je predstava opravdala namjeru autorica da bude i emotivna i politična. Danas, međutim, kad su Zagreb, Petrinja, Glina, Sisak i niz gradova i mjesta zahvaćeni posljedicama velikih tréšnja, a cijela Hrvatska i svijet pandemijama i izolacijama, čežnja vukovarske djevojčice koja ulazi u pubertet i svijet odraslih da što prije vidi nestaloga tatu, a izvrsno uči, piše, voli mamu i brata, želi se igrati s prijateljicama, ići u disko i plesati do besvijesti postaje žudnja mnogih mladih i zrelih stanovnika Hrvatske i svijeta. Roman Ivane Bodrožić i autorski projekt Anice Tomić i Jelene Kovačić *Hotel Zagorje* danas, kad je Gradsko dramsko kazalište Gavella dugoročno ostalo bez prostora za probe i predstave zbog posljedica tréšnje i kad su strah ili pandemija, oprez ili bol zarobili ljude u njihovim kućama i stanovima, i kad su kazališne predstave osuđene, zbog opravdanih epidemioloških i sigurnosnih razloga, na dvadesetak gledatelja, i kad su poljubac i zagrljaj gotovo zabranjeni, *Hotel Zagorje/Hotel Zagorje* dobiva nove i još slojevitije dimenzije tuđe, boli i nadanja. ■